

Krzysztof Jakubiak
Bydgoszcz

STOWARZYSZENIOWY RUCH RODZICIELSKI W II RZECZYPOSPOLITEJ I ZA GRANICĄ W POCZĄTKACH XX WIEKU

1. Geneza i cele działalności organizacji rodzicielskich za granicą i na ziemiach polskich do 1918 roku

Nową inicjatywą, która na przełomie XIX i XX wieku stała się bardzo aktualna w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej i Europie zachodniej, było organizowanie się rodziców w ruch stowarzyszeniowy. Przedsięwzięcia o takim charakterze miały swoje źródło w popularnej wówczas idei „odrodzenia społeczeństwa przez rodzinę”, związanej z hasłem wyrażanym w formule: „*silne rodziny tworzą silne nagrody*”¹.

Wiek XIX, okres potężnych prądów emancypacyjnych, narodowościowych i ruchów społecznych, przyniósł ze sobą żywsze niż dotąd zainteresowanie społeczeństwa problemami wychowania. Z kolei na przełomie wieków często pojawiał się w piśmiennictwie i stał się nośną społecznie ideą, postulat syntezy głównych czynników wychowawczych: państwa, szkoły, kościoła i rodziny oraz grup społecznych. Podkreślano jednocześnie, iż żaden z tych czynników nie jest w stanie ponosić wyłącznej i pełnej odpowiedzialności za wychowanie młodego pokolenia. W ideach „nowego wychowania”, w tym także ówczesnej dążności do harmonizowania wpływów głównych czynników wychowawczych, można upatrywać przyczyn organizowania zrzeszeń rodzicielskich. Celem ich powoływania i działalności było samokształcenie wychowawcze, z główną uwagą

skierowaną na wychowanie domowe dzieci, prowadzenie pedagogizacji szerszych kręgów rodzicielskich, sprawowanie opieki nad dziećmi i młodzieżą wymagającą pomocy materialnej i moralnej oraz wpływanie na politykę rodzinną, a także oświatową państwa. Organizacje rodzicielskie zamierzały bowiem wyrażać interesy i być reprezentacją rodzin wobec władz lokalnych i państwowych. Staraly się także być partnerem szkoły i nauczycieli w organizacji oraz podnoszeniu efektywności procesu edukacyjnego. Dlatego też interesowały się całokształtem życia szkolnego i dążyły do współdziałania w zakresie opieki, kształcenia i wychowania dzieci z dyrekcjami szkół i nauczycielami².

Pierwsze związki rodzicielskie, będące swoistym ruchem społeczno -pedagogicznym, przejęte ideami wychowania rodziców, powstały pod koniec XIX w. w Anglii, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej i Belgii.

W Anglii już w 1888 r. został założony przez Charlotte Masson Rodzicielski Związek Wychowania Narodowego. Jednym z zadań statutowych tej organizacji było stworzenie ciągłości wychowania w harmonijnej współpracy rodziny ze szkołą. Nieco później zaczęły działać Miejskowe Związki Rodzicielsko - Nauczycielskie, składające się z kilkudziesięciu członków, wspólnie studiujących zagadnienia z zakresu psychologii dziecka i problemy wychowawcze. Korzystały one z pomocy merytorycznej Naczelnej Rady Domu i Szkoły³.

Idea kształcenia pedagogicznego rodziców towarzyszyła również powstaniu w Waszyngtonie u 1897 r. Narodowego Kongresu Matek. Inicjatorka założenia tego stowarzyszenia - Alicja Birney, formułowała cele jego działalności, wśród których akcentowała szerzenie w kręgach rodzicielskich zrozumienia powinności i zadań wychowawczych, sprawowanie opieki nad matkami potrzebującymi pomocy, współpracę z nauczycielami oraz przygotowanie młodzieży do obowiązków rodzicielskich. W 1906 r. zaczął być wydawany organ Kongresu - miesięcznik „The National Congress Mothers Magazine”, który nieco później zmienił tytuł na „The Child Welfare Magazine” i ukazywał się do lat trzydziestych. Wraz z dynamicznym rozwojem Kongresu i poszerzeniem zakresu swej działalności, w 1908 r. zmienił swoją nazwę na Narodowy Kongres Matek i Związków Rodzicielsko - Nauczycielskich. Od 1924 r. organizacja licząca ponad 200 tysięcy członków występowała pod nazwą Narodowy Kongres Rodziców i Nauczycieli. Na początku lat trzydziestych Kongres liczył już około 1,5 miliona członków stowarzyszonych w oddziałach stanowych i kołach lokalnych. Te ostatnie miały różny charakter merytoryczny, np.: klubów młodych matek, kół studiów pedagogicznych oraz związków rodzicielsko - nauczycielskich działających przy miejscowych szkołach. Ważnym zadaniem Kongresu stało się kształtowanie opinii publicznej na rzecz reform szkolnych. Nie zarzucono jednak swych wcześniejszych celów, czyli szeroko pojętej pedagogizacji rodziców. Kongres był współorganizatorem uniwersyteckich kursów i szkół dla rodziców oraz cyklicznych konferencji tzw. domowego wy-

chowania⁴.

W Belgii z kolei powstała w 1899 r. Belgijska Liga Wychowania Rodzinnego założona przez A. Proosta i P. Vuysta⁵.

W tym samym czasie, co w krajach Europy zachodniej i Stanach Zjednoczonych Ameryki Płn., pojawiły się podobne inicjatywy powoływania do życia organizacji rodzicielskich na ziemiach polskich. Jako pierwszy podjął działalność we Lwowie 1896 r. Związek Rodzicielski, nazywany „towarzystwem filantropijno - pedagogicznym”. Jego zadaniem miało być „ulepszanie braków, jakie są dostrzegalne w wychowaniu publicznym i domowym”⁶. Na podstawie statutu i sprawozdań Związku Rodzicielskiego, można stwierdzić, iż do pierwszych lat XX wieku, organizacja ta zajmowała się przede wszystkim zakładaniem i prowadzeniem tzw. „domów opieki” dla młodzieży ubogiej, pełniących rolę świetlic, czytelni i warsztatów prac ręcznych. Obok rozbudowanej działalności filantropijnej, Związek zajmował się również organizacją czasu wolnego uczniów szkół ludowych i średnich oraz pedagogizacją rodziców. Stawiał sobie bowiem zadania pełnienia roli swego rodzaju „łącznika” w dziedzinie współpracy domu ze szkołą publiczną na terenie Lwowa⁷.

Nieco później, bowiem u progu XX wieku, organizacje rodzicielskie powstawały także na terenie tzw. Królestwa Polskiego. Wyodrębniły się wówczas dwa typy związków rodzicielskich. Jedne były nastawione na pracę samokształceniową i wychowanie domowe, inne zaś orientowały swoją działalność w zakresie współpracy ze szkołą oraz zajmowały się opieką nad ubogą młodzieżą szkolną. Do pierwszego typu organizacji należały Koła Matek, tworzone od 1903 r. w Warszawie i kilku innych miastach, które w 1916 r. zorganizowały się w Koła Wychowania Narodowego Polskiej Macierzy Szkolnej, wchodząc następnie w skład tej organizacji jako Sekcja Wychowania Domowego. Podobne cele przyświecały także komisjom samokształcenia pedagogicznego oraz opieki moralnej i materialnej nad młodzieżą stowarzyszeń kobiecych: Stowarzyszenia Zjednoczonych Ziemianek, Katolickiego Związku Polek i Narodowej Organizacji Kobiet⁸. W działalności tych organizacji ujawniła się dążność polskich kobiet w kierunku pracy nad kształceniem własnej świadomości wychowawczej i właściwego przygotowania się do pełnienia ról rodzicielskich.

Do drugiego typu organizacji rodzicielskich należały Koła Wpisów Szkolnych, zakładane na terenie Warszawy od 1904 r. Sprawowały one opiekę nad tworzącymi się, począwszy od 1905 r. polskimi prywatnymi szkołami średnimi. Początkowo koła wchodziły w skład Polskiej Macierzy Szkolnej, a następnie po jej rozwiązaniu przez władze rosyjskie w 1907 r., przekształciły się w Towarzystwo Wpisów Szkolnych. Od 1906 r. przy prywatnych szkołach średnich funkcjonowały także Opiekuńcze Rady Rodzicielskie⁹.

Krajowe organizacje rodzicielskie, jeszcze przed wybuchem I wojny świa-

towej, dążyły do stworzenia stałej platformy międzynarodowej dla wymiany myśli wychowawczej, koordynacji wspólnych przedsięwzięć i popularyzowania idei wychowania domowego oraz współpracy rodziny ze szkołą.

Pierwszy Międzynarodowy Kongres Wychowania Rodzinnego odbył się w Liège w 1905 r. Zgromadził 1200 uczestników reprezentujących 20 państw. Kolejny kongres zorganizowany został już rok później w Mediolanie, a trzeci miał miejsce w 1910 r. w Brukseli. Uczestniczyło w nim już 3000 delegatów organizacji rodzicielskich z 40 państw. Czwarty kongres miał odbyć się w Filadelfii, zwołaniu go jednak przeszkodziła wojna światowa. Już w trakcie pierwszego zjazdu, zawiązała się Komisja Międzynarodowa Zjazdów Wychowania Rodzinnego z siedzibą w Brukseli. Jej zadaniem było popularyzowanie idei zjazdów wychowania rodzinnego i ich organizowanie oraz koordynowanie działalności krajowych stowarzyszeń rodzicielskich. Również w Brukseli został założony w 1920 r. Instytut Międzynarodowy Wychowania Rodzinnego (Institut International de Pédagogie Familiale). Zajmował się głównie zbieraniem, opracowywaniem, wydawaniem i popularyzacją materiałów dotyczących doskonalenia metod wychowania w rodzinie¹⁰.

2. Polskie organizacje rodzicielskie działające w latach 1922 - 1939

Już u progu II Rzeczypospolitej formułowane były postulaty i podejmowane zostały udane inicjatywy tworzenia ogólnokrajowych organizacji rodzicielskich, których zadaniem miało być nie tylko reprezentowanie interesów polskich rodzin wobec władz państwowych, kształtowanie świadomości pedagogicznej możliwie najszerszych rzesz rodzicielskich, ale także koordynowanie i integrowanie współdziałania wychowawczego rodziców i nauczycieli. Podobnie jak to miało miejsce w wielu krajach europejskich, także i w Polsce, od 1922 r. istniała Liga Wychowania Rodzinnego, która szybko nawiązała współpracę z pokrewnymi ruchami Europy zachodniej. Jej organem prasowym był miesięcznik „Rodzina”, który ukazywał się pod redakcją Marii Sadzewiczowej w latach 1922 - 1923.

W miejsce i przy współdziałaniu Sekretariatu Ligi Wychowania Rodzinnego, kilkanaście warszawskich rodzicielskich kół szkolnych doprowadziło 26 XI 1924 r. do rejestracji ogólnokrajowej organizacji - Zjednoczenia Zrzeszeń Rodzicielskich w Polsce (ZZR)¹¹. Zasadniczą ideą powstałej organizacji było przekonanie, że rodzina jest podstawową komórką społeczną i pierwszym środowiskiem wychowawczym, ale ze względu na fakt, że wychowanie dziecka - przyszłego obywatela, nie może ze względów społecznych zamknąć się tylko w rodzinie, winna ona współpracować ze szkołą w zakresie wychowania dzieci i młodzieży¹². To właśnie zadanie było szczególnie eksponowane w statucie organizacji, obok „*obrony społecznego stanowiska oraz idealów rodziny polskiej, reprezentowanie opinii sfer*

*rodzicielskich na zewnątrz, szukanie wreszcie w porozumieniu z władzami szkolnymi środków bezpośredniego wpływu dodatniego na młodzież i rozciągnięcie tam, gdzie tego okaże się potrzeba, moralnej i materialnej nad nimi opieki*¹³.

Statut uregulował również strukturę organizacyjną Zjednoczenia. Podstawowymi organami związku były Kola Szkolne zrzeszające rodziców uczniów danego zakładu. One na terenie danego Kuratorium Okręgu Szkolnego, tworzyły tzw. „okręgi”, którymi kierował Zarząd Okręgowy będący organem wykonawczym Rady Okręgowej, składającej się z delegatów kół działających na terenie kuratorium. Władze centralne stowarzyszenia miały swoją siedzibę w Warszawie i tworzyły je: Rada Naczelna, Zarząd Główny i Centrala Komisji Rewizyjnej¹⁴. Pierwszym prezesem Rady Naczelnej był Leon Manteuffel. Natomiast funkcje prezesa zarządu pełnił przez wszystkie kadencje działalności ZZR, tj. od 1924 r. do 1939 r. projektodawca powołania związku - Józef Janota Bzowski (1874 - 1945), były ziemianin z powiatu włoszczowskiego, absolwent Studium Rolniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po przeniesieniu się wraz z siostrą swoich dzieci do Warszawy, pracował jako sekretarz Sądów Obywatelskich w Związku Ziemian, a społecznie był wieloletnim prezesem kół rodzicielskich przy szkołach im. Jana Zamoyskiego i Cecylii Plater - Zyberkówny oraz prezesem Towarzystwa Przyjaciół Polskich Korpusów Kadetów. Oddany bez reszty sprawom rodziny, sam powołał do życia Związek Rodziny Janota Bzowskich i został redaktorem pisma „Łącznik Rodzinny Janota Bzowskich”, którego trzy zeszyty ukazały się przed wojną¹⁵. Sekretarzami ZZR przez kilka lat byli: Witold Malcużyński i Gustaw Markowski. Zarząd prowadził swoją działalność merytoryczną w kilku komisjach, spośród których do najbardziej aktywnych należały: wydawnicza, opieki moralnej nad młodzieżą, ds. rodziny i zagraniczna. Organizacja prowadziła swoją działalność wyłącznie przy szkołach średnich ogólnokształcących.

Na podstawie danych statystycznych kolejnych zjazdów ZZR, można ustalić, że już w 1927 r. centrali warszawskiej podlegały 204 Kola Szkolne. W kolejnych latach ilość kół ulegała tylko nieznacznym zmianom, choć trzeba docenić częściowo udane starania mające na celu tworzenie ośrodków Zjednoczenia na terenie wszystkich kuratoriów w kraju¹⁶.

Zjednoczenie interesowało się wszystkimi problemami związanymi z szeroko pojętą edukacją. Opiniowało oficjalne projekty reform oświatowych, np. Stanisława Grabskiego i Janusza Jędrzejewicza oraz zarządzenia ministerialne. Wypowiadało się również na temat polityki oświatowej państwa prowadzonej wobec mniejszości narodowych, optując na rzecz koncepcji asymilacyjnych głoszonych przez endecję. Kolejne uchwały zjazdowe Zjednoczenia oraz stanowiska Zarządu Głównego odnosiły się również do zagadnień kształcenia nauczycieli, programów dydaktyczno-wychowawczych, doboru podręczników, wysokości opłat szkolnych,

funkcjonowania burs uczniowskich i internatów, a przede wszystkim problemów współpracy domu i szkoły. W ramach swej działalności wydawniczej ZZR wydało kilkanaście broszur numerowanych, stanowiących cykl „Materiały”. Ich treść dotyczyła m.in. rodzicielskich kół szkolnych, problemów życia i wychowania w rodzinie oraz aktualnych zagadnień dotyczących celów, dziedzin i wypracowywania form współpracy rodziny ze szkołą. Ważną inicjatywą wydawniczą było powołanie przez ZZR własnego organu prasowego „Głos Rodziców”, który jednak ukazywał się tylko w 1927 r. i został rozwiązany z powodu trudności finansowych wynikających z jego utrzymania.

Władze Zjednoczenia często podkreślały apolityczność związku, choć równocześnie deklarowały przy każdej okazji jego chrześcijański i narodowy charakter. Na podstawie analizy materiałów, można dostrzec powiązania personalne i sympatie ideowe czołowych działaczy z Narodową Demokracją.

Drugim związkiem rodzicielskim o zasięgu ogólnokrajowym był powstały 23 maja 1931 r. przy pilsudczykowskiej ideowej organizacji oświatowej Zręb, „Zespół Rodziców”. Stowarzyszenie, któremu przewodniczył Janusz Jędrzejewicz (minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w latach 1931 - 1934 i premier rządu w 1933 r.), wypracowywało program kulturalny i wychowawczy dla obozu sanacyjnego, a tym samym dla państwa. Jego członkowie współtworzyli, popularyzowali oraz wdrażali w praktyce szkolnej doktrynę pedagogiczną nazywaną wychowaniem państwowym.

Zespół Rodziców zgodnie z ideologią wychowawczą Zrębu, jako cel własnej pracy organizacyjnej przyjął kształtowanie w szerokich masach rodzicielskich świadomości poczucia konieczności współdziałania ze szkołą w obywatelskim wychowaniu młodzieży¹⁷. Zespołem Rodziców kierował 16 - osobowy Komitet Wykonawczy, którego przewodniczącym został wybrany generał Stanisław Kwaśniewski, a od 1935 r., aż do wybuchu wojny funkcję tę piastowała Janina Rendznerowa.

Zespoły Rodziców powoływane były we wszystkich okręgach szkolnych. W 1934 r. przy ośrodkach terenowych Zrębu działało 21 Zespołów¹⁸. Ich struktury organizacyjne były różne. Najczęściej Zespoły Rodziców prowadziły działalność w następujących sekcjach:

- samokształcenia rodziców,
- rozrywek kulturalno - oświatowych dla młodzieży,
- wychowania obywatelskiego,
- współpracy ze szkołą.

Zadania programowe i praca Zespołu ukierunkowana była przede wszystkim na utrzymanie kontaktu ze szkołami, współpracę ze szkolnymi organizacjami uczniowskimi i młodzieżowymi, prowadzenie działalności oświatowej wśród rodziców w formie kursów, odczytów, zebrań dyskusyjnych oraz wydawanie

biblioteczki pedagogicznej. Organizacja wypracowywała także swe stanowiska wobec aktualnych problemów oświaty i przedkładała je władzom państwowym.

Zespół utrzymywał ścisłą współpracę organizacyjną i programową ze Związkiem Pracy Obywatelskiej Kobiet, do którego zresztą należała część aktywistek Zrębu. Do najbardziej czynnych działaczek Zespołu, będących jednocześnie w ZPOK należały m.in.: Janina Buchholtzowa, Zofia Iwaszkiewiczowa oraz Jadwiga Michalowska.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż obok wydawania „Biblioteki Pedagogicznej Zespołu Rodziców”²⁰, organizacja ta z powodzeniem wydawała dwa miesięczniki „Rodzinę i Dziecko” (1935 - 1939) oraz „Dom i Szkołę Powszechną” (1939). Celem tych pism, jak deklarowali oraz starali się urzeczywistniać ich redaktorzy, było *„budzić w społeczeństwie szacunek dla rodziny, podnosić kulturę życia rodzinnego, szerzyć wiedzę pedagogiczną wśród rodziców, utrwaląc i na odpowiednie tory nastawiać współpracę domu i szkoły, popularyzować znaczenie wpływu środowiska na wychowanie”*²¹.

Sądzić należy, że ze względu na niewielki zasięg społeczny swej działalności, Zespół Rodziców nie był w stanie spełnić oczekiwań ideologów, polityków i pedagogów związanych ze Zrębem. Może dlatego właśnie, na łamach jego organu - kwartalnika „Zrąb” J. K. Targowski postulował utworzenie ogólnopolskiej organizacji rodzicielsko - nauczycielskiej, która reprezentowałaby wszystkie ugrupowania społeczne *„sprzęgnięte jedną wielką troską o dobro i byt szkoły polskiej”*²². Projektowana organizacja, według propozycji Targowskiego współdziałać miała z władzami ustawodawczymi i rządowymi. Należy sądzić, iż w postulatach tych kryła się próba konsolidowania społeczeństwa wokół idei wychowania państwowego.

Do powołania jednej, silnej organizacji rodzicielskiej o zasięgu ogólnokrajowym, dysponującej wysokonakładowym, stabilnym i opiniotwórczym organem prasowym, nie doszło. Działy natomiast, obok dwóch wskazanych tu towarzystw rodzicielskich o ambicjach ogólnopolskich, regionalne i lokalne związki rodzicielskie. Były one jeszcze wyraźniej niż ZZR i Zespół Rodziców Zrębu nastawione na prowadzenie współpracy rodziców ze szkołą. Dlatego też miały one najczęściej charakter federacji kół i opiek rodzicielskich. Tak było np. w przypadku wileńskich organizacji: Zrzeszenia Komitetów Rodzicielskich i Centrali Opiek Rodzicielskich Szkół Średnich²³, która już u progu swej działalności w 1927 r. zrzeszała na terenie Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego 12 opiek szkolnych²⁴. Z kolei we Lwowie i Lublinie, od 1925 r. powstawały okręgowe Centrale Kół Rodzicielskich²⁵. Przykładem organizacji o zasięgu lokalnym był Związek Rad Rodzicielskich Obwodu Szkolnego Pszczyńskiego.

W Warszawie natomiast, w lutym 1939 r. rozpoczął aktywną działalność, konkurencyjny wobec ZZR, Związek Organizacji Rodzicielskich przy Szkołach

Średnich. Jego prezesem był Feliks Jabłoński²⁶. Związek ten skupiał patronaty 46 gimnazjów oraz liceów państwowych i prywatnych, co stanowiło około 70% ogółu stołecznych szkół tego typu.

Statutowymi celami działalności wymienionych tu organizacji było m.in.: pogłębianie zakresu i treści współpracy rodziny ze szkołą, wyrażanie opinii rodziców w sprawach związanych z ustawodawstwem oświatowym oraz współdziałanie z władzami szkolnymi w dziedzinie opieki materialnej i moralnej nad uczniami²⁷. Ideę przyświecające tym stowarzyszeniom najpełniej urzeczywistniały się w zawiązywaniu i działalności szkolnych kół rodzicielskich. One najbardziej aktywizowały rodziców uczniów, działały na rzecz zbliżenia do siebie i wzajemnego poznania rodziców i nauczycieli oraz przez różne formy pracy sprzyjały integracji oddziaływań wychowawczych względem dzieci, a także koordynacji działań opiekuńczych i charytatywnych.

3. Przykłady działalności organizacji rodzicielskich w krajach Europy zachodniej w okresie międzywojennym

Zasięg społeczny, poziom organizacyjny, cele i formy działalności organizacji rodzicielskich za granicą były podobne do sytuacji w tej dziedzinie w Polsce.

We Francji pierwszy zjazd tzw. Federacji Towarzystw Rodziców miał miejsce w 1912 roku. Uwaga jego uczestników była skierowana na funkcjonowanie szkolnictwa. Postulowano m.in. sankcjonowanie udziału przedstawicieli towarzystw rodzicielskich w radach szkolnych wszystkich szczebli²⁸. W 1929 r. liczne, lokalne stowarzyszenia rodzicielskie utworzyły jedno pod nazwą „Szkoły Rodziców”, którego zadania skupiały się na pracy samokształceniowej. Drugą organizacją o zasięgu krajowym był Związek Rodzin Chrześcijańskich. Obie prowadziły ożywioną działalność wydawniczą z dziedziny tzw. biblioteczek edukacyjnych dla rodziców²⁹.

W kantonie genewskim aktywną działalność, również wydawniczą, prowadziło stowarzyszenie rodziców i wychowawców „Pro Familia”³⁰.

W Niemczech z kolei, rodzice dzieci w wieku szkolnym uczestniczyli w organizowanych przez szkoły tzw. „wieczorach rodzicielskich”, mających cele dydaktyczne. Ich podstawą było hasło *„przez szkołę działać na dom, przez młodzież wychowywać rodziców, przez reformę szkoły reformować społeczeństwo”*³¹. Rodzice tworzyli także pozbawiony realnych uprawnień „Elternheirat”, czyli szkolne rady rodzicielskie³².

Podobnie jak w Niemczech, w wielu innych krajach europejskich, najczęściej od końca lat dwudziestych, działały stowarzyszenia rodzicielskie przy szkołach. Ich zakładanie bywało także inspirowane, a niekiedy, tak jak np. w Czechosłowacji³³, wręcz dekretowane odpowiednimi zarządzeniami centralnych władz oświatowych.

Również po wojnie krajowe organizacje rodzicielskie odnalazły płaszczyznę swego porozumienia, wymiany doświadczeń, koordynacji wspólnych działań i ich popularyzacji w organizacji dwóch kolejnych Międzynarodowych Kongresów Wychowania Rodzinnego. Pierwszy po wojnie, a czwarty w kolejności (licząc przedwojenne), kongres odbył się w Liège w 1930 r. Zgromadził wówczas około 800 przedstawicieli rozmaitych organizacji rodzicielskich z 40 państw świata. Obradował w sekcjach poświęconych: pedagogii, wychowaniu rodzinnemu dziecka w różnych okresach jego rozwoju i formom popularyzacji tego rodzaju wychowania. W rezolucji zjazdowej podkreślono konieczność kształcenia i stałego dokształcania rodziców oraz wprowadzania do programów nauczania wyższych klas szkół powszechnych i wszystkich typów szkół średnich oraz wydziałów uniwersyteckich pedagogiki jako przedmiotu obowiązkowego³⁴.

V Kongres Wychowania Rodzinnego odbył się pięć lat później w dniach 31 VII - 4 VIII 1935 r. w Brukseli. Jego obradom towarzyszyło przekonanie, dominujące w wypowiedziach delegatów, iż *„wychowanie nie może być dziełem wyłącznie ani rodziny, ani szkoły - jest dziełem wszystkich wychowawców, połączonych wspólnym celem i współpracą”*³⁵. W organizację brukselskiego zjazdu stowarzyszeń rodzicielskich bardzo aktywnie włączył się Polski Komitet Kongresu, który zgłosił aż 57 referatów na ogólną liczbę 250 wówczas wygłoszonych. Obejmowały one zarówno wyniki badań naukowych dotyczących rozwoju dziecka i specyfiki wychowania rodzinnego, jak również relacje z działań organizacji rodzicielskich. Staraniem Zespołu Rodziców Zrębu została wydana przez Towarzystwo Kultury i Oświaty książka opublikowana w języku francuskim pt. *„Communications présentées au V-e Congrès International d'éducation familiale”* (Warszawie 1935). Praca zawierała 15 referatów wygłoszonych przez polskich delegatów w trakcie obrad kongresu, poprzedzonych wstępem autorstwa przewodniczącej Polskiego Komitetu Organizacyjnego Kongresu - Jadwigi Michalowskiej.

Między zjazdami działalność krajowych organizacji rodzicielskich koordynowała Międzynarodowa Liga Wychowania Rodzinnego, której wiceprzewodniczącą była Zofia Jankowska, czołowa działaczka Zjednoczenia Zrzeszeń Rodzicielskich w Polsce.

Stowarzyszenia rodzicielskie angażowały się nie tylko w organizację kolejnych kongresów, lecz brały także udział w pracach Międzynarodowych Kongresów Ligi Nowego Wychowania³⁶. Na każdym zjeździe tej organizacji omawiano problemy pedagogizacji rodziców i wychowania rodzinnego, a sekcja współpracy domu i szkoły wzbudzała największe zainteresowanie. Jej obrady organizowała Międzynarodowa Federacja Domu i Szkoły (The International Federation of Home and School). Powstała ona w 1927 r. w trakcie światowego zjazdu towarzystw wychowawczych w Toronto. Statutowym celem działalności Federacji było

„zespolenie w porozumieniu się i współpracy wszystkich czynników zajmujących się wychowaniem w domu, szkole i społeczeństwie”³⁷.

Swoją obecność organizacje rodzicielskie zaznaczyły także w trakcie Międzynarodowych Kongresów Dziecka i Kongresów Powszechnej Federacji Stowarzyszeń Pedagogicznych, gdzie problem wychowania rodzinnego i współpracy domu ze szkołą był jednym z wiodących³⁸.

Z dokonanego tu przeglądu inicjatyw w zakresie powołania stowarzyszeń rodzicielskich oraz celów i form ich działalności wynika, że czas jak i okoliczności ich zawiązywania, a także dziedziny zainteresowań zarówno zachodnioeuropejskich, jak i polskich związków były podobne. Zapewne sprzyjały temu Międzynarodowe Kongresy Wychowania Rodzinnego i Międzynarodowa Liga Wychowania Rodzinnego, które nie tylko towarzyszyły rozwojowi krajowych stowarzyszeń rodzicielskich, ale przede wszystkim inspirowały i pomagały w ich tworzeniu. Stąd też obecność w latach trzydziestych tego typu organizacji w około czterdziestu krajach świata. Delegatów tylu bowiem krajowych zrzeszeń rodziców gromadziły powojenne Międzynarodowe Kongresy Wychowania Rodzinnego. Zrzeszenia i rady rodzicielskie działające przed I wojną światową skupiały się głównie na akcjach charytatywnych oraz pedagogizacji i własnym samokształceniu wychowawczym członków. Niektóre także zajmowały się organizowaniem czasu wolnego młodzieży szkolnej i prowadzeniem świetlic. Natomiast zrzeszenia zakładane po wojnie, częściej dążyły do budowania struktur ogólnokrajowych, reprezentowania interesów rodzin wobec władz lokalnych i centralnych oraz wpływania na bieżącą politykę prorodzinną i oświatową państwa. Staraly się być także partnerem, a nie tylko wciąż „pouczanym” pomocnikiem szkoły w wychowaniu dzieci i młodzieży. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości wyraźnie wzrosło zainteresowanie szerszych kręgów społeczeństwa problemami wychowania rodzinnego i sprawami szkolnymi. W końcu lat dwudziestych Koła Opieki Rodzicielskiej istniały już w znakomitej większości szkół powszechnych i średnich. Zarówno pod względem ilości organizacji rodzicielskich, jak i zakresu oraz form ich działań, przedsięwzięcia polskie w żadnej dziedzinie nie ustępowały standardom zachodnioeuropejskim.

PRZYPISY

- ¹M. Sadzewiczowa, O potrzebie organizacji wśród rodziców. „Rodzina” 1922, z. 3 - 4, s. 3
- ²I. Pannenkowa, Współpraca domu ze szkołą w Ameryce Północnej. Lwów-Warszawa 1931, s. 4
- ³S. Mazgajówna, Współpraca szkoły z domem w Anglii. „Życie Szkolne” 1931, nr 11, s. 471 - 472
- ⁴I. Pannenkowa, op. cit., s. 5 - 17
- ⁵M. Śliwińska - Zarzecka, Akcja nad usprawnieniem rodziny w jej roli wychowawczej. W: Katolicka myśl wychowawcza. Pamiętnik II Studium Katolickiego w Wilnie w dn. 28 VIII- 1 IX 1936 r., red. S. Bross, Poznań 1937, s. 315
- ⁶M. Baranowski, Związek Rodzicielski. „Rodzina i Szkoła” 1897, nr 7, s. 159; M. Jamrógiewicz, O związku Rodzicielskim w stosunku do zadań wychowawczych domu i szkoły. „Rodzina i Szkoła” 1897, nr 10, s. 221
- ⁷M. Bielska, Czy wobec zadań wychowawczych domu i szkoły Związek Rodzicielski ma racje bytu? „Rodzina i Szkoła” 1897, nr 5, s. 246; Tamże, 1902, nr 7, s. 108 - 109; Tamże 1904, nr 21 - 22, s. 346
- ⁸Z. Jankowska, Rys historyczny organizacji rodzicielskich w Polsce. „Głos Rodziny i Szkoły” 1925, nr 1, s. 5 - 7
- ⁹M. Sadzewiczowa, op. cit., s. 4; J. Niklewska, Prywatne szkoły średnie w Warszawie 1905 - 1915. Warszawa 1987, s. 11, 72 - 73
- ¹⁰A. Zieleńczyk, Międzynarodowe towarzystwa pedagogiczne. „Oświata i Wychowanie” 1930, z. 10, s. 952 - 953
- ¹¹Zjednoczenie Zrzeszeń Rodzicielskich w Polsce w pierwszym okresie rozwoju. Warszawa 1926, s. 7
- ¹²J. J. Bzowski, Szkoła i rodzina, ich wzajemny stosunek i formy współżycia. Lwów - Warszawa 1930, s. 12
- ¹³Statut Zjednoczenia Zrzeszeń Rodzicielskich. Warszawa 1926, s. 6
- ¹⁴Ibidem, s. 10 - 12
- ¹⁵Ziemiańscy XX wieku, red. J. Leskiewiczowa, Warszawa 1992, s. 32 - 33
- ¹⁶Tezy i wskazania organizacyjne dotyczące Zjednoczenia Zrzeszeń Rodzicielskich. „Głos Rodziców” 1927, z. 2, s. 9 - 12; Drugi Ogólnokrajowy Zjazd Przedstawicieli Zrzeszeń Rodzicielskich. Warszawa 1930, s. 7; Biuletyn Zjednoczenia Zrzeszeń Rodzicielskich 1938 - 1939, Warszawa 1939, s. 1
- ¹⁷„Zrąb” 1932, t. 12, s. 125
- ¹⁸„Zrąb” 1934, t. 18, s. 110
- ¹⁹„Zrąb” 1932, t. 12, s. 124
- ²⁰M. Jędrzejewiczowa, S. Seweryn, Nowa szkoła polska a życie. Warszawa

- 1933; J. Rendznerowa, Współdział rodziców w obywatelskim wychowaniu młodzieży, Warszawa 1935
- ²¹„Rodzina i Dziecko” 1937, nr 5, s. 151
- ²²J. K. Targowski, Szkoła i dom, „Zrąb” 1932, t. 9, s. 64
- ²³„Rodzina i Dziecko” 1938, nr 9, s. 280
- ²⁴„Głos Rodziców” 1927, nr 1, s. 19 - 20
- ²⁵J. Adamski, Koła rodzicielskie i patronaty klasowe, Rohatyn 1933, s. 31
- ²⁶Z prac i działalności Związku Organizacji Rodzicielskich, „Rodzina i Dziecko” 1939, nr 5, s. 153 - 155; F. Jabłoński, Od patronatu do związku patronatów, „Dom i Szkoła”, II Rocznik Patronatu IV Gimnazjum Państwowego im. A. Mickiewicza w Warszawie, Warszawa 1938/39, s. 6 - 7
- ²⁷Np.: Statut Związku Organizacji Rodzicielskich przy szkołach średnich, Tamże, s. 8 - 12
- ²⁸Kongres Rodziców w Marsylii, „Muzeum” 1912, s. 229
- ²⁹Współczesna pedagogika francuska, „Ruch Pedagogiczny” 1933/34, nr 2, s. 66
- ³⁰Z. Iwaszkiewiczowa, Współpraca rodziny i szkoły, Katolicka myśl wychowawcza, Pamiętnik II Studium Katolickiego w Wilnie w dn. 28 VIII - 1 IX 1936 r., red. S. Bross, Poznań 1937, s. 202
- ³¹„Schulreform”, „Ruch Pedagogiczny” 1927, nr 7, s. 222
- ³²I. Moszczeńska, Współpraca rodziny i szkoły we Francji, Niemczech i Ameryce, „Przegląd Pedagogiczny” 1926, nr 4, s. 106 - 108
- ³³E. Lippert, Stowarzyszenia rodzicielskie przy szkołach w Czechosłowacji, „Oświata i Wychowanie” 1930, nr 9, s. 917 - 919
- ³⁴J. Michałowska, Z Kongresu Wychowania Rodzinnego w Leodjum, „Oświata i Wychowanie” 1930, z. 9, s. 911 - 914
- ³⁵J. Rendznerowa, V Międzynarodowy Kongres Wychowania Rodzinnego, „Rodzina i Dziecko” 1935/36, nr 1, s. 14 - 18
- ³⁶V Międzynarodowy Zjazd Ligi Nowego Wychowania, „Oświata i Wychowanie” 1929, nr 1, s. 91; J. Michałowska, VI Międzynarodowy Kongres Ligi Nowego Wychowania w Nicei, „Ogniwo” 1932, nr 7, s. 215; Życie rodzinne i współpraca domu i szkoły na VII Międzynarodowym Kongresie Ligi Nowego Wychowania, „Praca Szkolna” 1936/37, nr 6, s. 161 - 164
- ³⁷I. Pannenkowa, op. cit., s. 7
- ³⁸III Kongres Wszechświatowej Federacji Stowarzyszeń Pedagogicznych, „Oświata i Wychowanie” 1929, z. 1, s. 90 - 91; Międzynarodowy Kongres Dziecka 27 VII - 1 VIII 1931 w Paryżu, Tamże 1931, z. 7, s. 691 - 692